

Cyfoeth Naturiol Cymru
Natural Resources Wales

Mesur Coed

Cysylltu Coed â Chwricwlwm Cymru

Mesur Coed

Cysylltu Coed â Chwricwlwm Cymru

Diwygiwyd ar gyfer Cymru gyda diolch i'r awdur gwreiddiol, Penny Martin a Outdoor and Woodland Learning Scotland

Cynnwys

2 Cyflwyniad

3 Gweithgareddau Mesur Coed a Datblygu Sgiliau

5 Y Cyfnod Sylfaen a Chyfnod Allweddol 2

5 Amcangyfrif cwmpas coeden: cofleidio coeden

6 Mesur cwmpas coeden: mesur coeden

7 Amcangyfrif taldra coeden: amcangyfrif taldra coeden

8 Mesur taldra coeden: defnyddio pensel i fesur taldra coeden

9 Cyfnod Allweddol 2 a 3

9 Mesur taldra coeden: edrych drwy'ch coesau

10 Mesur taldra coeden: defnyddio pren metr

11 Mesur Cwmpas: cwmpas coeden a'i hoedran

13 Cyfnod Allweddol 3 a 4

14 Mesur taldra coeden: gwneud a defnyddio clinomedr

16 Mesur rhychwant a chorun coeden

18 Mesur diamedr boncyff coeden

20 Mesur taldra coeden gan ddefnyddio hypsomedr

22 Mesur arwynebedd y tir a orchuddiwyd gan fonion coed (boncyffion) mewn hectar

Cyflwyniad

Pam defnyddio coed ar gyfer mesur?

Mae coed i'w cael ymhob man – ar dir yr ysgol, mewn man gwyrdd, parc neu goetir lleol – yn y dref ac yng nghefn gwlad fel ei gilydd. Gellir canfod coed o fewn pellter cerdded i'r rhan fwyaf o ysgolion, felly mae'n hawdd mynd â'r dysgu allan i'r awyr agored.

O safbwynt plentyn, gall coed fod yn fawr, yn gyffyrddadwy ac weithiau'n garismatig, gan ysgogi chwilfrydedd a thanio dychymyg. Gyda rhisgl, dail, hadau, brigau a changhennau, i dyfiant, ffurf a strwythur, mae unrhyw goeden yn cynnig adnodd rhyfeddol am ddim ar gyfer dysgu a chwarae yn yr awyr agored, gan gefnogi'n naturiol ddull rhyngddisgyblaethol o ddysgu.

Bydd yr adnodd hwn yn canolbwyntio ar y ffordd y gall priodweddau coeden gefnogi datblygiad sgiliau rhifedd a mathemategol yn benodol, ond hefyd cefnogi llawer o agweddau eraill ar y cwricwlwm a sicrhau'r buddion ychwanegol sy'n gysylltiedig â dysgu y tu allan i'r ystafell ddosbarth.

Mae mesur priodweddau coeden – eu taldra, eu rychwant, eu cwmpas a'u strwythur mewnol – yn cynnig ffenestr i'r byd gwaith. Mewn coedwigaeth broffesiynol a phroffesiynau tebyg, mae gwir ystyr a gwerth i'r mesuriadau hyn.

Datblygu sgiliau rhifedd a mathemategol

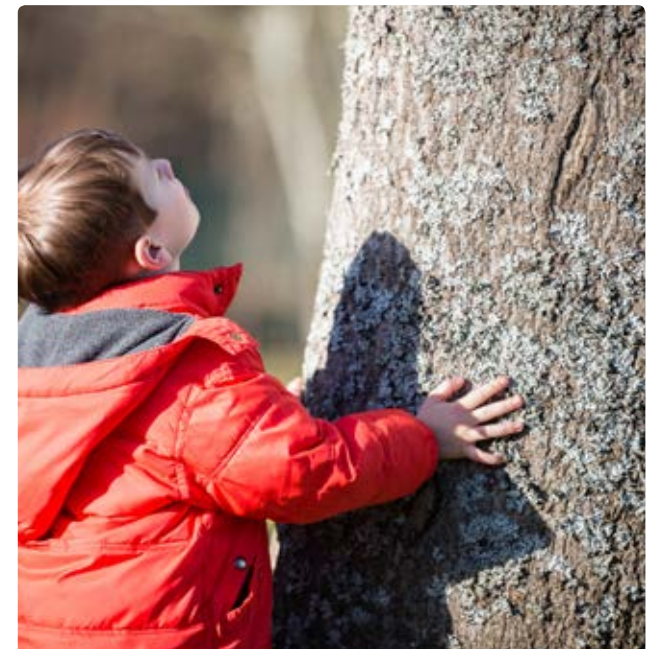
Nod yr adnodd hwn yw darparu gweithgareddau i gefnogi cyflenwi Fframwaith Rhifedd Cymru.

Mae dysgu yn yr awyr agored yn darparu profiadau yng nghyd-destun y byd go iawn, nid ar eu pen eu hunain. Gall y gweithgareddau yn yr adnodd hwn helpu i gadarnhau dealltwriaeth o gysyniadau mathemategol yn y byd y tu allan i'r ystafell ddosbarth.

Mae dilyniant y gweithgareddau mesur coed hyn sy'n gynyddol heriol yn mynnu soffistigedigrwydd cynyddol yng ngallu'r dysgwr i:

- ddehongli cwestiynau
- dewis a chyfathrebu prosesau ac atebion
- cyfiawnhau dewis o strategaeth a ddefnyddiwyd
- cysylltu cysyniadau mathemategol
- defnyddio geirfa a nodiant mathemategol
- defnyddio ystwythder meddwl
- rhesymu'n algebraidd
- pennu rhesymoldeb ateb

Mae'r gweithgareddau hyn yn annog datblygiad sgiliau rhifedd ac yn cefnogi eu defnyddio mewn meysydd cwricwlwm eraill. Er enghraifft, mae defnyddio coed yn gyd-destun ar gyfer dysgu yn yr awyr agored yn cefnogi iechyd a lles ar draws y cwricwlwm, yn enwedig rhoi cyfleoedd i gynllunio ar gyfer dewisiadau a newidiadau.

Sut mae defnyddio'r adnodd hwn

Yn y llyfryn hwn, ceir dewis o weithgareddau i'w defnyddio o'r Cyfnod Sylfaen i Gyfnod Allweddol 4, gan ddarparu gwahanol ffyrdd o amcangyfrif ac yna cyfrifo amryw fesuriadau. Mae Cyfnodau Allweddol yn ddynodol a bydd dysgwyr mwy galluog yn gallu rhoi cynnig ar ddulliau mwy cymhleth.

Gweithgareddau Mesur Coed a Datblygu Sgiliau

Y Cyfnod Sylfaen a Chyfnod Allweddol 2

Nod: helpu'r plant i ddysgu am amcangyfrif, mesur syml a chyfrifiadau sylfaenol, drwy fesur taldra a chwmpas coed.

Cyn ichi ddechrau

Sicrhewch fod y plant yn gyfarwydd â rhannau sylfaenol coeden - sef gwreiddiau, boncyff, canghennau a dail.

Amcangyfrif cwmpas coeden	Gweithio mewn grwpiau gan ddefnyddio hydroedd braich neu ddyrnfeddi i fesur cylchedd coeden.	Sgiliau: amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.
Mesur cwmpas coeden	Gweithio mewn parau neu grwpiau bach gan ddefnyddio tâp mesur i fesur cylchedd coeden neu nifer o goed a siartio'r canlyniadau.	Sgiliau: amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.
Amcangyfrif taldra coeden	Cymharu taldra coeden o'i gweld â gwrthrychau tebyg eu taldra, er mwyn rhoi ymdeimlad o raddfa.	Sgiliau: amcangyfrif, prosesau rhif, ffracsiynau, mesur, data a dadansoddi.
Defnyddio pensel i fesur taldra coeden	Gweithio mewn parau, gan ddefnyddio pensel ar bellter wedi'i alinio â thaldra'r goeden a'r partner, yna camu'r pellter rhwng dau bwynt i amcangyfrif taldra'r goeden.	Sgiliau: amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.

Cyfnod Allweddol 2 a 3

Cyfnod Allweddol 2 a 3

Nod: datblygu sgiliau plant mewn amcangyfrif a mesur (mesur i'r cm agosaf), cyflawni cyfrifiadau gan ddefnyddio degolion a chyflwyno onglau. Mae'r plant yn edrych ar ddwy ffordd o fesur taldra coeden a chyfrifo oedran coeden ar sail ei chwmpas.

Cyn ichi ddechrau

Sicrhewch fod y plant yn gyfarwydd â rhannau sylfaenol coeden - gwreiddiau, boncyff, canghennau a dail - a bod ganddynt brofiad o Weithgareddau Mesur Coed y Cyfnod Sylfaen/CA2.

Gellir defnyddio'r gweithgareddau hyn hefyd i gefnogi dysgwyr CA3 llai galluog.

Mesur taldra coeden drwy edrych drwy'r coesau	Gweithio mewn parau i amcangyfrif taldra coeden ar sail cysyniad mesur gan ddefnyddio onglau a thrioglau.	Sgiliau: amcangyfrif, mesur, onglau, data a dadansoddi.
Mesur taldra coeden â phren medr	Gweithio mewn parau i gyfrifo taldra coeden gan ddefnyddio pren medr a chysyniad onglau a thrioglau.	Sgiliau: mesur, rhifau, lluosrifau.
Amcangyfrif oedran coeden, mesur cwmpas coeden a chyfrifo cyfraddau tyfiant	Gweithio mewn parau, gan ddefnyddio pensel ar bellter wedi'i alinio â thaldra'r goeden a'r partner, yna camu'r pellter rhwng dau bwynt i amcangyfrif taldra'r goeden.	Sgiliau: amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.

Cyfnod Allweddol 3 a 4

Cyfnod Allweddol 3 a 4

Nod: Cynnwys myfyrwyr mewn datblygu a defnyddio offer syml i fesur taldra, rhychwant a dwysedd coed gan ddefnyddio onglau a fformiwlâu syml. Mae hyn yn creu cyfleoedd i drafod cywirdeb eu mesuriadau a sut gellid eu defnyddio mewn sefyllfaoedd go iawn. Er enghraifft: tirfesur tiroedd eu hysgol neu fannau cymunedol lleol a datblygu cynlluniau plannu coed, ac ystyried y sgiliau mathemategol sydd eu hangen mewn proffesiynau fel coedwigaeth.

Cyn ichi ddechrau

Sicrhewch fod y plant yn gyfarwydd â rhannau sylfaenol coeden – gwreiddiau, boncyff, canghennau a dail.

Defnyddio clinomedr i fesur taldra coed	Gweithio mewn paru i wneud offeryn a defnyddio hwn i fesur taldra coeden gan ddefnyddio trigonometreg, gan weithio wrth raddfa.	Sgiliau: mesur, ongl, cymesuredd a thrawsffurfiad, data a dadansoddi, effaith mathemateg yn y byd, siapiau 2D a gwrthrychau 3D.
Mesur taldra coeden gan ddefnyddio hysomedr	Gwneud offeryn wedyn cydweithio i ddefnyddio hwn i fesur taldra coeden.	Sgiliau: mesur, ongl, cymesuredd a thrawsffurfiad, dadansoddi data.
Mesur diamedr boncyff coeden	Cyfrifo diamedr coeden drwy fesur cylchedd, gan ddefnyddio gwahanol offer mesur.	Sgiliau: mesur, data a dadansoddi, mathemateg – ei heffaith ar y byd.
Mesur rhychwant a chorun coeden	Gweithio mewn grwpiau, gan ddefnyddio cwrmpawd i archwilio cymesuredd rhychwant, a mesur hyd canghennau i gyfrifo arwynebedd y corun.	Sgiliau: mesur, siapiau 2D a gwrthrychau 3D, ongl, cymesuredd a thrawsffurfiad, dadansoddi data, mathemateg – ei heffaith ar y byd.
Mesur arwynebedd y tir a orchuddir gan fonion coed (boncyffion) mewn hectar	Gwneud offeryn syml wedyn gweithio'n unigol i ddefnyddio hwn i amcangyfrif dwysedd coed mewn ardal.	Sgiliau: mesur, amcangyfrif a thalgrynnu, data a dadansoddi, mathemateg – ei heffaith ar y byd.

Y Cyfnod Sylfaen: Mesur cwmpas coeden

Cofleidio coeden

Defnyddio hydroedd braich neu ddyrnfeddi i fesur cylchedd coeden.

Sgiliau

Amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.

Adnoddau

Coeden/Coed: digon o blant i amgylchynu coeden; Estyniad: papur/pennau/clwt/clai.

GWEITHGAREDD

1. Gan weithio mewn grŵp, gofynnwch i'r dysgwyr ddewis coeden y maent yn hoff ohoni.

Archwilio

Gofynnwch i'r grŵp - Sut allwn ni gael gwybod pa mor fawr yw hi, yr holl ffordd o'i chwmpas (chwmpas coeden)?

2. Helpwch y grŵp i benderfynu sawl person sydd ei angen i fesur cwmpas y goeden â breichiau ar led, yn cyffwrdd â blaenau bysedd ei gilydd, yn sefyll o gwmpas y goeden.
3. Arbrofwch â gwahanol fesuriadau, fel dyrnfeddi, o gwmpas y goeden.
4. Trafodwch a phenderfynwch sut mae cael cysondeb mewn mesuriadau rhwng gwahanol goed.

Archwilio

Gofynnwch i'r dysgwyr ddisgrifio siâp a chwmpas y goeden a ddewiswyd i rywun arall?

Drwy ddewis safle lle mae amrywiaeth o goed, gall y grŵp drafod sut mae cwmpas gwahanol goed yn amrywio, a dewis y math priodol o fesur, boed hwnnw'n hydroedd braich neu'n ddyrnfeddi (neu rywbeth arall!).

Baint o fobol?

Estyniad

Gall y dysgwyr wneud olion dwylo ar bapur neu glwt i ddangos sawl dyrnfedd oedd ei angen ar bob coeden - gallwch hongian y rhain o'ch coeden neu wneud lein ddillad o luniau yn yr awyr agored!

Gall y dysgwyr feddwl am enw i'r goeden o'r geiriau a ddefnyddiwyd i'w disgrifio. Defnyddiwch daflenni adnabod, llyfrau neu apiau i ddarganfod gwir enw'r goeden? Ceisiwch ysgrifennu'r enw ar ddarn o glai neu fwd wedi'i rollo'n wastad a'i lynu wrth eich coeden.

Y Cyfnod Sylfaen a CA2: Mesur cwmpas coeden

Mesur coeden

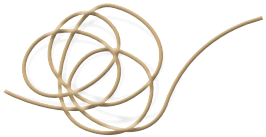
Gan weithio mewn parau neu grwpiau bach, defnyddiwch dâp mesur i fesur cylchedd coeden neu nifer o goed a siartio'r canlyniadau.

Sgiliau

Amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.

Adnoddau

Coeden/coed; tâp mesur (dewisol - darn o gortyn/rhaff)

GWEITHGAREDD

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio mewn parau i fesur cwmpas coeden.
2. Mae pob pâr yn dewis coeden y maent yn hoff ohoni.

Archwilio

Edrychwch ar siâp boncyff coeden - a yw hi'r un maint (cwmpas) yr holl ffordd i fyny?

3. Mesurir cwmpas fel arfer ar 1.3 metr neu uchder brest i fyny o'r ddaear.

Archwilio

Gadewch i'r holl blant fesur ei gilydd hyd at eu ceseiliau i weld a yw hyn yn frasamcan da am un metr.

Mae hyn yn helpu'r dysgwyr i ddechrau deall sut gallant ddefnyddio eu corff eu hunain yn offeryn mesur a phwysigrwydd cysondeb wrth fesur. Ar gyfer coedwigwyr, mae diamedr coed ar uchder brest (1.37m) yn fesur a ddefnyddir yn gyffredin.

4. Os ydych ar dir yr ysgol, mewn parc neu goetir lle mae nifer o wahanol rywogaethau, gallwch fesur ychydig o bob rhywogaeth. Gallwch enwi eich coed gan ddefnyddio taflenni adnabod, llyfrau neu apiau.
5. Gofynnwch i'r dysgwyr dynnu llun diagram neu siart sy'n dangos gwahanol gwmpasau pob rhywogaeth o goeden a fesurwyd.

Tâp mesur

Gellir plotio hyn yn yr awyr agored â rhaff i ddangos eich echelau x ac y, gyda cherigol neu frigau i ddangos nifer, a dail i nodi rhywogaeth, neu ar arwyneb caled tir yr ysgol â sialc.

Archwilio

Fel grŵp, trafodwch a oes amrywio helaeth o fewn yr un rhywogaeth o goeden a rhwng gwahanol rywogaethau coed?

Archwilio

Beth allai fod yn rhesymau posibl dros hyn?

Er enghraifft, gall y coed fod o wahanol oedrannau neu'r un oedrannau, neu mewn gwahanol amodau tyfu (fel yn agos i'w gilydd neu ymhell i ffwrdd).

Y Cyfnod Sylfaen a CA2: Mesur taldra coeden

Amcangyfrif taldra coeden

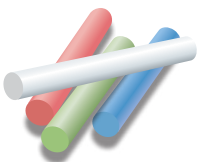
Cymharu taldra coeden o'i gweld â gwrthrychau tebyg eu taldra, i roi ymdeimlad o raddfa.

Sgiliau

Amcangyfrif, prosesau rhif, ffracsiynau, mesur, data a dadansoddi.

Adnoddau

Coeden/coed; tâp mesur; sialc talpiog.

GWEITHGAREDD

Archwilio

Pa mor dal yw'r goeden o'i chymharu â pherson neu adeilad cyfagos, er enghraifft?

Gall hyn arwain at drafod bod gwrthrychau agosach yn edrych yn fwy o faint, a'r rheini sydd ymhell i ffwrdd yn ymddangos yn llai o faint.

Archwilio

Beth sydd angen ichi ei wneud i amcangyfrif yn well?

1. Gan weithio mewn paruau, gellir amcangyfrif taldra coeden drwy fesur un dysgwr.
2. Ar ôl ei fesur, mae'r dysgwr hwn yn sefyll wrth ymyl y goeden a ddewiswyd.
3. Mae ei bartner yn dychmygu sawl gwaith y mae'r dysgwr a fesurwyd yn ffitio (o'i gorun i'w sawdl) yn nhaldra'r goeden - o'r ddaear i frig y goeden.
4. Wedyn mae'r pâr yn lluosio'r nifer o weithiau y mae'r dysgwr yn ffitio, er enghraifft 4 gwaith, â thaldra'r dysgwr, 1 metr er enghraifft, i amcangyfrif taldra'r goeden.
5. Fel grŵp trafodwch sut gellir mesur taldra coeden fel hyn gan ddefnyddio iaith ffracsiynau.

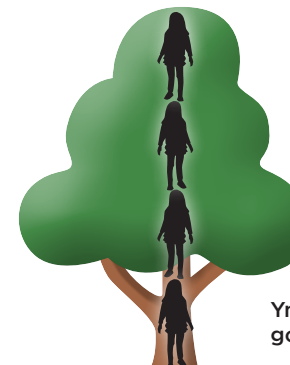
Sawl gwaith mae'r person yn ffitio yn nhaldra'r goeden?

Estyniad

Mewn paruau, mae'r dysgwyr yn tynnu llun hyd y goeden â sialc ar lawr caled buarth chwarae, ac yna'n tynnu llinell o gwmpas siapau eich dysgwyr a fesurwyd yn gorwedd ar eu hyd wrth fôn 'boncyff' y goeden sialc.

Yna mae'r dysgwyr yn tynnu llun siâp y goeden i wneud iddi edrych fel yr un a fesurwyd.

Yn olaf, mae'r dysgwyr yn marcio â sialc sawl gwaith roedd corff y dysgwyr a fesurwyd yn ffitio yn y goeden.

Yn yr enghraifft hon mae'r goeden yn 4m o daldra.

Cyfnod Allweddol 2: Mesur taldra coeden

Defnyddio pensel i fesur taldra coeden

Defnyddio pensel ar bellter wedi'i alinio â thaldrâ'r goeden a'r partner, wedyn camu'r pellter rhwng dau bwynt i amcangyfrif taldrâ'r goeden.

Sgiliau

Amcangyfrif, mesur, data a dadansoddi.

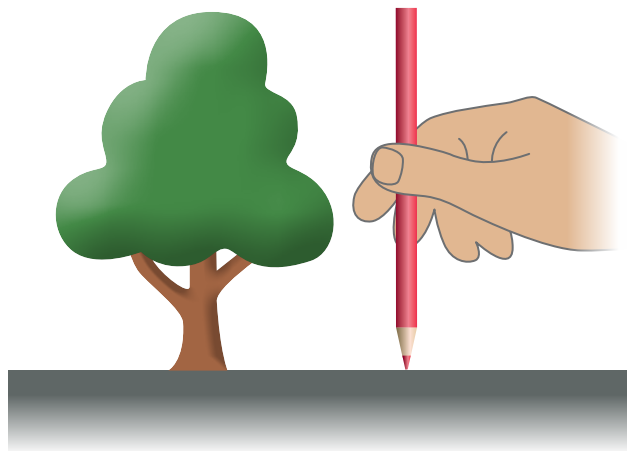
Adnoddau

Coeden/coed; pensel, tâp mesur/olwyn dreiglo, ffon, sialc neu rywbeth tebyg i farcio'r safle ar y ddaear.

GWEITHGAREDD

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio mewn parau ac, yn gyntaf, yn dewis coeden.
2. Mae Dysgwr 1 yn aros wrth ei goeden; mae Dysgwr 2 yn cerdded i ffwrdd o'r goeden ond yn edrych yn ôl bob hyn a hyn.
3. Wrth edrych yn ôl, mae Dysgwr 2 yn dal pensel yn fertigol hyd braich i ffwrdd ac yn ei dal yn unol â'r goeden. Mae Dysgwr 2 yn dal i gerdded nes bod gwaelod y goeden yn gydwastad â gwaelod y bensel, a brig y goeden yn gydwastad â brig y bensel.

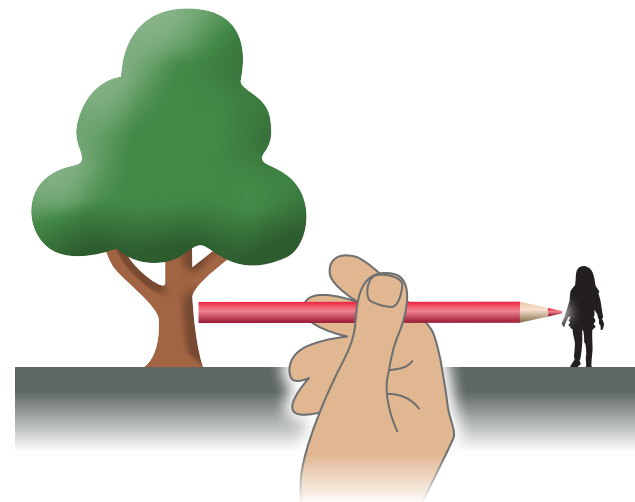
Defnyddio pensel i fesur taldra coeden

4. Gan aros yn yr un lle, mae Dysgwr 2 yn troi'r bensel ar ei hyd, gyda bonyn y bensel wrth fôn y goeden o hyd.
5. Mae Dysgwr 1 yn cerdded i ffwrdd o'r goeden yn awr, ar ongl sgwâr nes cyrraedd "pwynt" y pensil o safbwynt Dysgwr 2. Mae Dysgwr 2 yn gweiddi "stop" yn y man hwn.
6. Mae Dysgwr 1 yn marcio'r man hwn.
7. Y pellter rhwng y marc hwn a bôn y goeden yw taldrâ'r goeden.
8. Mae'r dysgwyr yn mesur y pellter hwn yn fras drwy gamu.
9. Mae'r dysgwyr yna'n mesur y pellter hwn yn union drwy ddefnyddio tâp mesur neu olwyn dreiglo ac yn cymharu'r canlyniadau.

Estyniad

Tynnwch lun triongl sgwâr-onglog ar lawr caled buarth chwarae'r ysgol, gan farcio hyd y pellter a gerddwyd ar y ddaear, a thaldrâ'r goeden.

Gofynnwch i'r dysgwyr a allant dynnu llun i'r raddfa hon?

Cyfnod Allweddol 2 a 3: Mesur taldra coeden

Edrych drwy'ch coesau

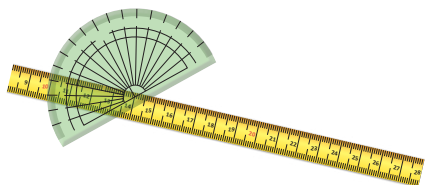
Gweithio mewn paruau i amcangyfrif taldra coeden gan ddefnyddio cysyniad mesur ag onglau a thrionglau.

Sgiliau

Amcangyfrif, mesur, onglau, data a dadansoddi

Adnoddau

Coeden/coed; tâp mesur, onglydd.

GWEITHGAREDD

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio mewn paruau neu grwpiau, gan roi cynnig ar hyn yn eu tro.
2. Yn gyntaf dewiswch goeden i bob pâr neu grŵp.
3. Mae Dysgwr 1 yn cerdded i ffwrdd o'r goeden, gan blygu ymlaen bob hyn a hyn i edrych drwy ei goesau yn ôl ar y goeden.
4. Pan fydd prin yn gallu gweld brig y goeden, mae Dysgwr 1 yn aros a Dysgwr 2 yn marcio'r man.
5. Mae'r dysgwyr yn ceisio cymryd camau 'hyd metr' rhwng y goeden a'r man a farciwyd, ac yn camu'r pellter, i roi amcangyfrif mewn metrau.
6. Mae'r dysgwyr yn mesur y pellter ar hyd y ddaear o'r goeden i'r marciwr. Mae hyn yn fras gyfartal â thaldrâ'r goeden.

Mae hyn yn gweithio oherwydd, yn ôl mathemateg, os gall person weld brig coeden ar ongl 45 gradd, mae taldrâ'r goeden yn gywerth â phellter y person hwnnw i ffwrdd o'r goeden honno.

Estyniad

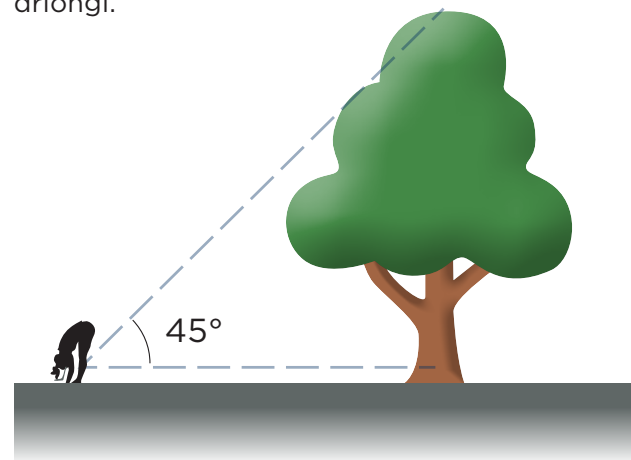
Gan ddefnyddio onglydd, pren mesur a sialc/pensel, gofynnwch i'r dysgwyr dynnu llun

Edrych drwy'ch coesau

triongl sgwâr-onglog ar lawr caled buarth yr ysgol, neu ar ddarn o bapur, yn marcio hyd y pellter a gerddwyd ar y ddaear, a thaldrâ'r goeden a amcangyfrifwyd, gan marcio'r onglau 90 a 45 gradd. Beth yw'r ongl sydd dros ben? Pa fath o siâp yw hwn? (triongl isosgeles union?).

Gofynnwch i'r dysgwyr wneud model o goeden a model o berson mewn plastisin wrth raddfa, a chanfod ffordd o ddangos y berthynas rhyngddynt, gan ddefnyddio'r driongl.

Cyfnod Allweddol 2 a 3: Mesur taldra coeden

Defnyddio pren metr

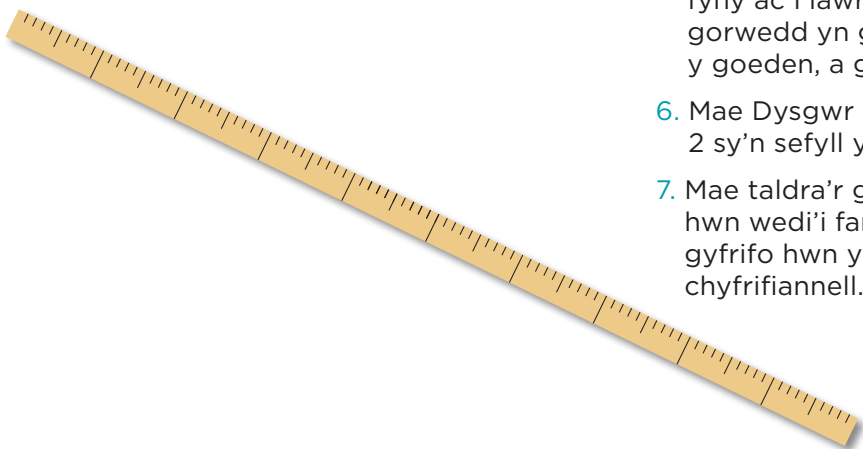
Mewn parau, cyfrifo taldra coeden gan ddefnyddio ffon metr a chysyniad onglau a thrionglau.

Sgiliau

Mesur, rhifau, lluosrifau.

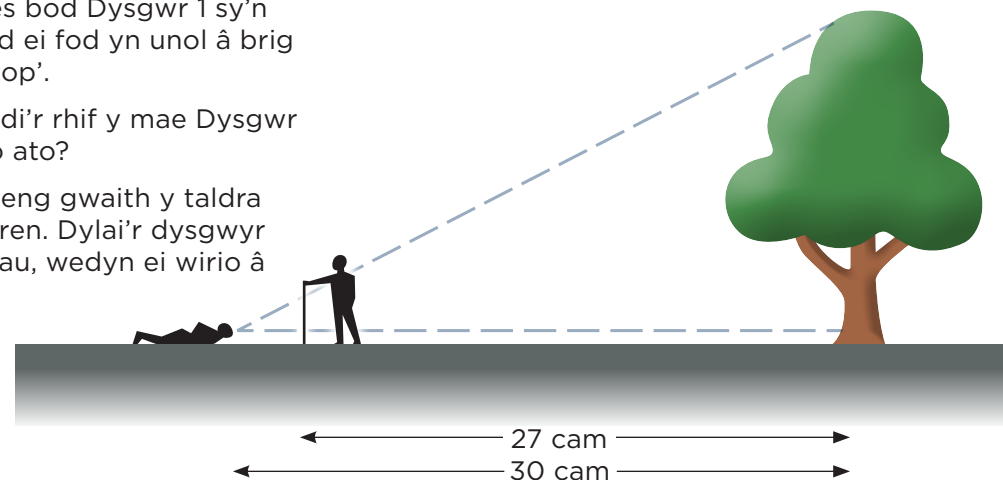
Adnoddau

Coeden/coed addas; Pren metr

GWEITHGAREDD

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio mewn parau ac yn dewis coeden.
2. Mae'r ddau ddysgwr yn sefyll yn erbyn boncyff y goeden a ddewiswyd ganddynt.
3. Mae Dysgwr 1 yn cerdded 30 cam i ffwrdd o'r goeden, yn gorwedd ar y ddaear ac yn edrych i fyny at frig y goeden.
4. Mae Dysgwr 2 yn cerdded 27 cam i ffwrdd o'r goeden ac yn dal pren metr yn uchel.
5. Dylai Dysgwr 2 sy'n sefyll symud ei fys i fyny ac i lawr y pren nes bod Dysgwr 1 sy'n gorwedd yn gallu gweld ei fod yn unol â brig y goeden, a gweiddi 'stop'.
6. Mae Dysgwr 1 yn cofnodi'r rhif y mae Dysgwr 2 sy'n sefyll yn pwyntio ato?
7. Mae taldra'r goeden ddeng gwaith y taldra hwn wedi'i farcio ar y pren. Dylai'r dysgwyr gyfrifo hwn yn eu pennau, wedyn ei wirio â chyfrifiannell.

Cyfnod Allweddol 2 a 3: Mesur cwmpas coeden

Cwmpas ac oedran coeden

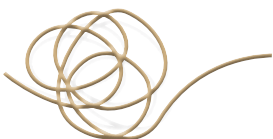
Amcangyfrif oedran coeden drwy gyfrif blwyddgylchoedd ar foncyff wedi'i dorri, mesur cwmpas coeden gan ddefnyddio fformiwlâu syml, a chyfrifo cyfraddau tyfiant gan gymharu gwahanol goed.

Sgiliau

Amser, mesur, lluosrifau, siapiau 2D a gwrthrychau 3D, data a dadansoddi.

Adnoddau

Amrywiaeth o rywogaethau coed; bonyn/boncyff coeden wedi'i dorri (dewisol), tâp mesur/cortyn, allwedi adnabod coed a chwyddwydr (dewisol).

GWEITHGAREDD

Pa mor hen yw coeden? Gall y dysgwyr edrych ar amrywiaeth o goed ar dir yr ysgol, mewn parc neu goetir lleol.

Fel grŵp, trafodwch pa goed yw'r hynaf yn eich barn chi, a pham? (Bydd coed hŷn yn tueddu i fod yn dalach, yn fwy o faint a chanddynt foncyffion lletach).

Yn ogystal â thyfu mewn taldra, mae coed

Sawl blwyddgylch?

yn ychwanegu haen o bren at eu cylchedd bob blwyddyn. Mae tyfiant y gwanwyn yn fandyllog ac yn olau ei liw, a phren tywyllach yn cael ei ffurfio ar ddiwedd y tymor tyfu. Mae'r pren tywyllach hwn yn bennaf yn darparu cryfder a chynhaliad. Mae'r ddaud gyda'i gilydd yn cynrychioli tyfiant un flwyddyn, a elwir yn flwyddgylch. Gall patrwm blwyddgylchau ddweud llawer wrthym am hanes bywyd coeden. Drwy gyfrif y cylchoedd ar y croestoriad ar lefel y ddaear, ceir gwybod oedran cyfan y goeden.

Os oes boncyff/bonyn wedi'i dorri oddi ar foncyff coeden ar gael, gall y plant gyfrif y blwyddgylchau. Fodd bynnag, mae weithiau'n anodd gweld yr holl flwyddgylchau, yn enwedig os byddant yn agos iawn i'w gilydd - felly efallai bydd angen i hwn fod yn frasamcan. Mae blwyddgylchau a thipyn o fwllch rhyngddynt yn cynrychioli cyfnodau o dyfiant cyflym, a blwyddgylchoedd cul yn cynrychioli cyfnodau o dyfiant araf.

Gweler ein Cynllun Gweithgaredd - Sut mae coeden yn gweithio, i gael gwybod rhagor am strwythur a swyddogaeth boncyff coeden.

Fodd bynnag, nid oes rhaidd i chi gwmpo coeden i gael gwybod ei hoedran! Yn hytrach, gellir defnyddio cwmpas coeden fyw i amcangyfrif ei hoedran.

1. Gall y dysgwyr ddefnyddio tâp mesur neu ddarn o gortyn, i fesur o gwmpas y boncyff tua 1.3m i fyny o'r ddaear. Hwn yw cwmpas neu gylchedd y goeden.
2. Yn fras, mae pob 2.5cm o gwmpas yn cynrychioli tua blwyddyn o dyfiant. Felly, i amcangyfrif oedran coeden fyw, rhannwch y cwmpas â 2.5. Er enghraifft, bydd coeden â chwmpas o 40cm yn un mlwydd ar bymtheg oed.

- Gall y dysgwyr gynnal cyfrifiad o goed yn yr ardal leol i bennu pa rai yw'r hynaf a pha rai yw'r ieuengaf?
- Gall y dysgwyr arddangos yr wybodaeth hon mewn llinellau amser neu siartiau.

Archwilio

Defnyddiwch daflenni adnabod, llyfrau neu apiau i enwi'r goeden sy'n cael ei mesur.

Pan fydd y dysgwyr yn gwybod rhywogaeth y goeden rydych yn ei mesur, gallwch wneud i hyn weithio'n gywirach, am fod gwahanol fathau o goed yn tyfu ar wahanol gyflymderau.

- Gan ddefnyddio'r tabl cyfradd dyfiant isod, gall y dysgwyr wirio'r math o goeden a fesuroch a rhannu'r cwmpas â'r rhif a roir. Er enghraifft, mae sycamorwydden â chwmpas o 110cm tua 40 mlwydd oed ($110 \div 2.75 = 40$).

Rhywogaeth coeden	Tyfiant y cwmpas bob blwyddyn (cm)
Cyfartaledd	2.5
Derw a ffawydd	1.88
Pinwydd a phyrwydd	3.13
Sycamorwydd	2.75

Mae ystyried a ydy coeden mewn coetir neu ar dir agored hefyd yn gwneud gwahaniaeth i dyfiant.

Archwilio

Fel grŵp, trafodwch pam felly? A fydd coed coetir yn tyfu'n gyflymach neu'n arafach na choed ar dir agored?

Mae coed ar dir agored yn tyfu'n gyflymach am fod llai o gystadleuaeth gan goed eraill, am olau, dŵr a maetholion.

- Gall y dysgwyr gynnwys hyn yn eu cyfrifiadau. Er enghraifft, mae coeden goetir nodweddiadol yn cynyddu ei chwmpas tuag 1.25cm y flwyddyn.

Archwilio

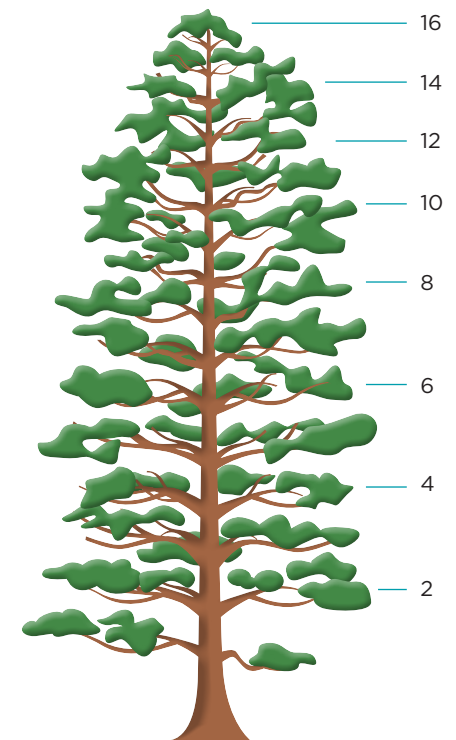
Fel grŵp, nodwch a oes unrhyw goed conwydd yn bresennol?

Mae coed conwydd (pinwydd, pyrwydd, llarwydd, ffynidwydd) fel arfer yn tyfu sidell o ganghennau bob blwyddyn. Os byddwch yn cyfrif nifer y sidelli o ganghennau i fyny'r boncyff, fe gewch chi fras oedran. Mae hyn ar ei hawsaf gyda choed ifanc - hyd at ryw 20 mlwydd oed.

- Gall y dysgwyr amcangyfrif oedran unrhyw gonwydd sy'n bresennol â'r dull hwn. Cymharwch hwn â'r dull sy'n defnyddio mesur cwmpas gan ddefnyddio'r data yn y tabl isod. Pa mor debyg yw'ch canlyniadau?

Estyniad

Gall y dysgwyr dynnu llinell amser ar gyfer eich coeden â sialc ar y buarth chwarae ac ymchwilio a marcio ar y llinell hon fomentau neu ddigwyddiadau arwyddocaol mewn hanes diweddar y byddai'r goeden hon wedi byw drwyddynt.

Sidelli - mae'r goeden hon yn 16 mlwydd oed

Cyfnod Allweddol 3 a 4

Efallai bydd rhai o'r dulliau mwy datblygedig a ddisgrifir yn yr adnodd Mesur Coed hwn i Gyfnod Allweddol 3 a 4 yn addas i gefnogi Mathemateg, yn ogystal â phynciau Gwyddoniaeth a Thechnoleg.

Adnoddau ychwanegol heb eu cynnwys yma

Advanced Tree Measuring Technologies

Illustrated by Forestry Commission Forest Research.

Forest Research yw asiantaeth ymchwil y Comisiwn Coedwigaeth. Mae mesur priodweddau coed a phren (yn enwedig rhai pren wedi'i lifio) yn rhan bwysig o ddeall potensial yr adnodd coedwigoedd cenedlaethol.

Mae rhai dulliau traddodiadol, fel defnyddio clinomedrau, i fesur taldra coeden, a mesur diamedr coeden ar uchder brest (DBH) i amcangyfrif cyfaint, yn cael eu disgrifio yn yr adnodd hwn.

Fodd bynnag, mae'n bwysig i'r dysgwyr ddeall fod datblygiadau technolegol yn golygu efallai nad y rhain mo'r dulliau mwyaf cywir nac effeithlon erbyn hyn.

Mae tudalennau gwe Forestr Research **Measuring tree and wood properties** <https://www.forestreresearch.gov.uk/research/tree-and-wood-properties/measuring-tree-and-woodproperties/> yn disgrifio'r dechnoleg ddiweddaraf un, a dulliau arloesol, i fesur priodweddau sy'n hanfodol ar gyfer manteisio masnachol.

Gall yr adnoddau hyn gefnogi astudiaeth Mathemateg a Thechnolegau yng Nghyfnod Allweddol 3, 4 a 5.

Cyfnod Allweddol 3 a 4: Mesur taldra coeden

Gwneud a defnyddio clinomedr

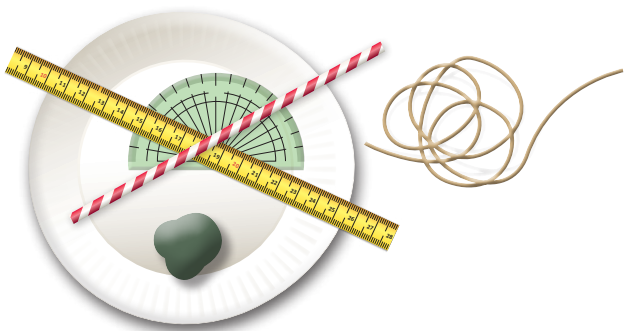
Mewn parau, gwneud offeryn a defnyddio hwn i fesur taldra coeden gan ddefnyddio trigonometreg, gan weithio wrth raddfa.

Sgiliau

Mesur, ongl, cymesuredd a thrawsffurfiad, data a dadansoddi, effaith mathemateg ar y byd, siapiau 2D a gwrthrychau 3D.

Adnoddau

Coeden/coed; plât bapur, gwelltyn (neu diwb pen gwag), ychydig o gortyn, pwysyn (fel plastisin), glud neu dâp gludiog, siswrn a thâp/olwyn fesur, (dewisol - onglydd).

GWEITHGAREDD

Archwilio

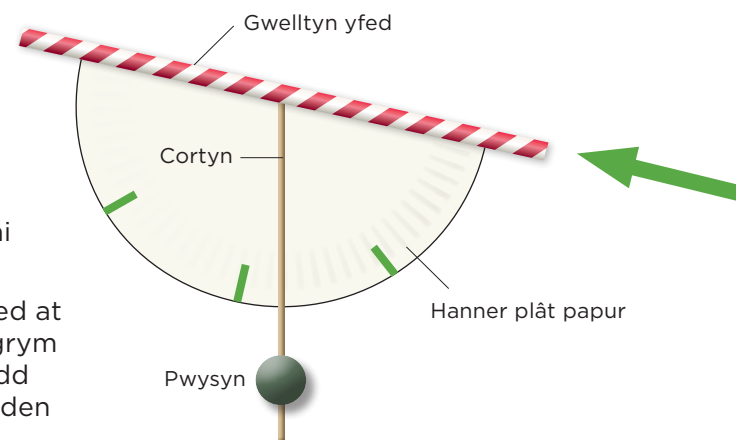
Mewn grŵp trafodwch pam mae angen i ni wybod taldra coeden?

Bydd coedwigwyr yn defnyddio taldra coed at lawer o bethau. Gall taldra coeden roi awgrym o'i hoedran. Gall hefyd adlewyrchu ansawdd neu ffrwythlondeb y pridd. Gall taldra coeden fod yn arwydd o oruchafiaeth coeden yng nghanopi'r goedwig, ac fe'i defnyddir i gyfrifo faint o bren sydd i bob coeden.

Fel arfer, nid yw'n bosibl cyrraedd brig coeden i fesur ei thaldra. Defnyddir amrywiol offerynnau gan goedwigwyr i fesur taldra coed, gan ddefnyddio trigonometreg sylfaenol. Offeryn yw clinomedr/mesurydd goleddf sy'n cael ei ddefnyddio i fesur yr ongl godiad, neu'r ongl o'r ddaear, mewn triongl sgwâr-onglog.

Mae'r gwyliwr yn sefyll pellter llorweddol sefydlog o fôn y goeden ac yn pennu'r ongl o'r pwynt sefydlog i frig y goeden ac o'r pwynt sefydlog i fôn y goeden.

Yn y gweithgaredd hwn, mae'r dysgwyr yn gyntaf yn gwneud clinomedr, er mwyn cyfrifo taldra coeden. Sylwch - mae templedi mesurydd goleddf/clinomedr ar gael hefyd ar-lein.

1. Sut mae gwneud clinomedr

- Torrwch blât papur yn ei hanner, a hanner ffordd yn union ar hyd yr ymyl hon a dorrwyd, glynwch ddarn o gortyn a phwysyn ar y pen pellaf, er mwyn iddo siglo y tu hwnt i ymyl y plât.
- Dewch o hyd i ganol ymyl grom y plât (wedi'i marcio 0° yn y llun). Safle hanner ffordd yn union rhwng 0° ac ymyl wedi'i thorri'r plât yw 45° . Er cywirdeb, defnyddiwch onglydd i farcio 45° . (Gosodwch ymyl syth yr onglydd ar hyd ymyl y plât a dorrwyd, gyda'i ganol hanner ffordd yn union ar ei hyd).
- Gludwch welltyn neu diwb pen gwag ar hyd yr ymyl a dorrwyd.
- Trafodwch sut bydd y gofal a gymerir wrth farcio a thorri'r clinomedr yn effeithio ar gywirdeb y canlyniadau.

2. Gan weithio mewn parau, dewiswch a mesurwch goeden

- Mae Dysgwr 1 yn edrych drwy'r gwelltyn er mwyn gweld brig y goeden. Wedyn mae Dysgwr 1 yn cerdded wysg ei gefn i ffwrdd o'r goeden, gan gadw'r brig mewn golwg.
- Mae Dysgwr 2 yn dilyn ac yn nodi pryd mae'r cortyn pwysol yn unol â'r llinell 45°. Mae'r ddau'n aros pan fydd hyn yn digwydd ac yn mesur y pellter o'r goeden.
- Mae'r pellter hwn yn gywerth â thaldra'r goeden heb eich taldra chi i'ch llygaid (oherwydd i gael yr ateb cywiraf rhaid i'r triongl orffen wrth eich traed nid eich llygaid).
- Mae'r dysgwyr wedyn yn canfod pa mor dal ydyn nhw, yn ychwanegu hyn at y pellter o'r goeden, i roi mesuriad cywir o daldra'r goeden. (Er enghraifft, os yw'r pellter o'r goeden yn 4 metr a bod y plentyn â'r clinomedr yn 1 metr o daldra, taldra'r goeden yw $4\text{m} + 1\text{m} = 5\text{m}$.)

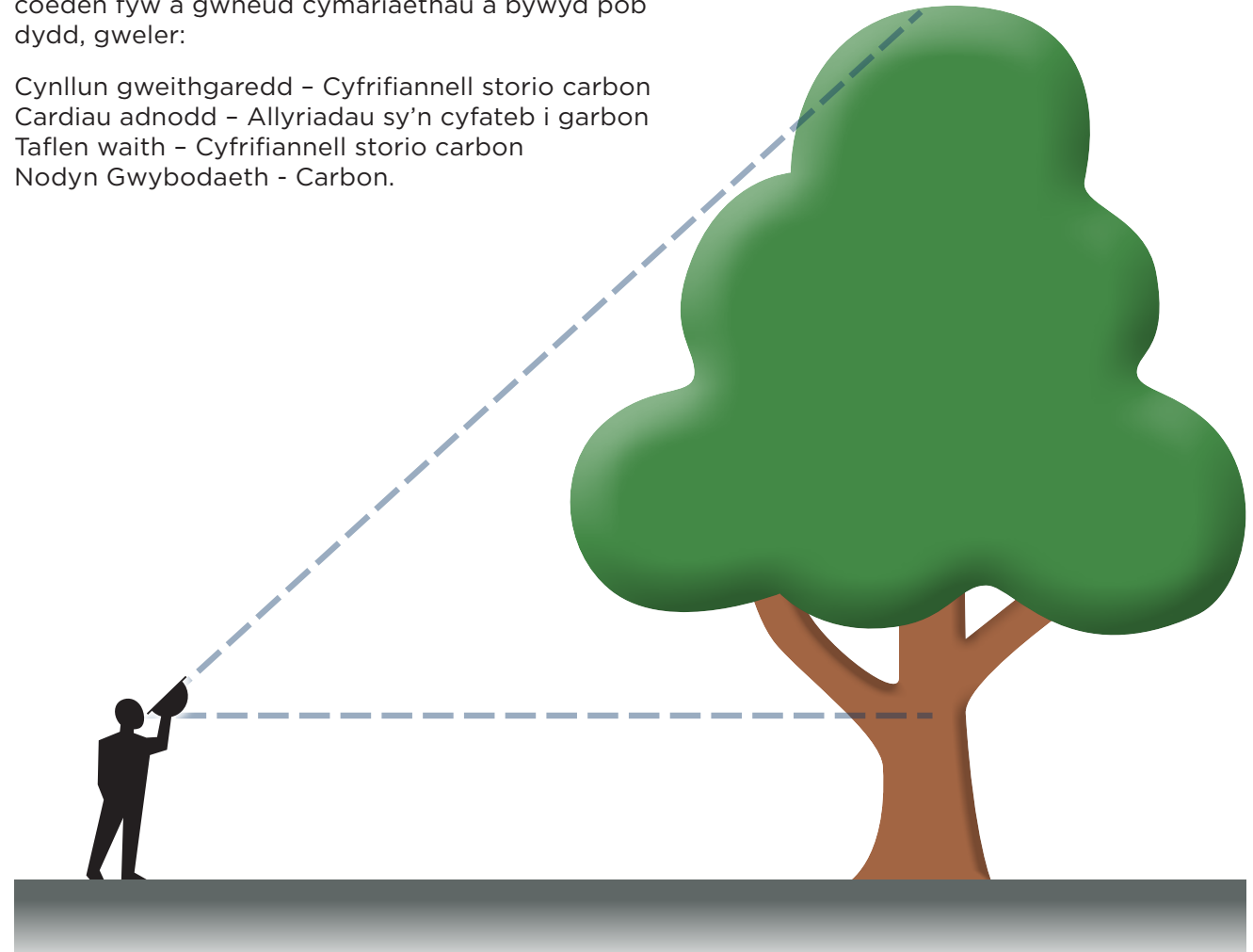
3. Gan ddefnyddio'r mesuriadau, gall y dysgwyr wedyn ddarparu model neu luniad wrth raddfa o'r goeden.

Estyniad

Gall y dysgwyr ddatblygu cynllun o'r cyfan neu ran o dir eu hysgol gan ddangos coed yr ysgol fel modelau wrth raddfa.

I gael gwybod faint o garbon sydd dan glo mewn coeden fyw a gwneud cymariaethau â bywyd pob dydd, gweler:

Cynllun gweithgaredd - Cyfrifiannell storio carbon
Cardiau adnodd - Allyriadau sy'n cyfateb i garbon
Taflen waith - Cyfrifiannell storio carbon
Nodyn Gwybodaeth - Carbon.

Defnyddio'r clinomedr

Cyfnod Allweddol 3 a 4: Mesur rychwant a chorun

Mesur rychwant a chorun

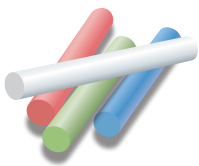
Gan weithio mewn parau, defnyddio cwmpawd i archwilio cymesuredd rychwant, a mesur hyd canghennau i gyfrifo arwynebedd y corun.

Sgiliau

Mesur, siapiau 2D a gwrthrychau 3D, ongl, cymesuredd a thrawsfurfiad, dadansoddi data, mathemateg – ei heffaith ar y byd.

Adnoddau

Coeden/coed; cwmpawd, sialc a thâp mesur

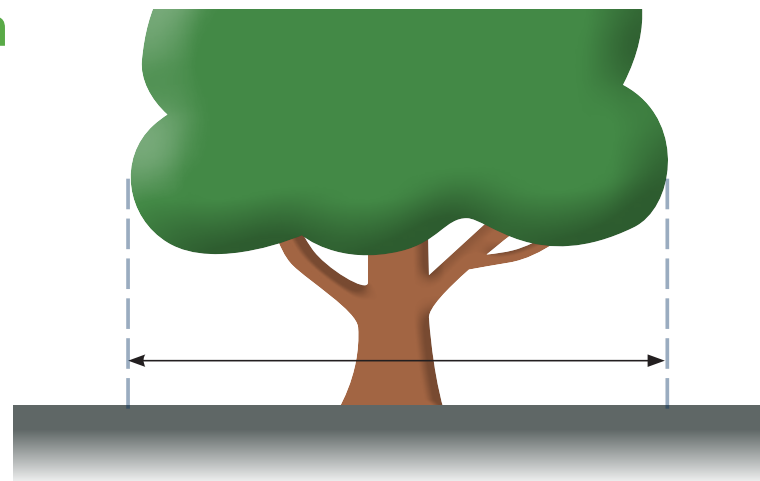
GWEITHGAREDD

Archwilio

Trafodwch mewn grwpiau ba mor bell mae eich coed yn lledu? Gallwn weld y canghennau ond beth am y gwreiddiau? Beth yw gwaith y gwreiddiau? A oeddech chi'n gwybod bod rychwant y canghennau yn rhoi arwydd da o'r pellter y mae'r gwreiddiau'n lledu dan y ddaear?

Cymesuredd rychwant coeden

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio'n unigol neu mewn parau, gan ddewis coeden yn gyntaf.
2. Gan ddefnyddio cwmpawd, mae'r dysgwyr yn marcio â sialc gyfeiriadau gogledd, de, dwyrain a gorllewin ar foncyff y goeden.
3. Yna, bydd y dysgwyr yn cerdded i'r pedwar cyfeiriad yn eu tro, gan gyfrif y camau tan ddiwedd blaenau'r gangen uwch bob tro.

Cymesuredd rychwant coeden

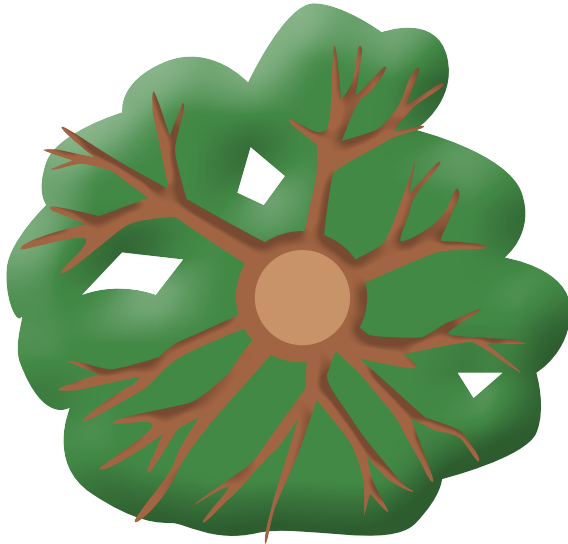
4. Cofnodir y pellter a gamwyd i bob cyfeiriad.

Archwilio

Trafodwch mewn grwpiau a yw'r goeden wedi'i lledu'n gyfartal i bob cyfeiriad? A oedd hi'n gymesur? Os na, beth yw'r rhesymau posibl?

Er enghraifft, efallai bod tyfiant y canghennau'n ffafrio'r ochr mwy heulog/llai gwyntog/mwy agored, ac ati.

Mesur corun

Mesur corun

Rhychwant corun coeden yw'r pellter y mae ei changhennau'n lledu i ffwrdd o'i boncyff.

1. Mae angen i'r dysgwyr weithio mewn grwpiau o dri.
2. Yn gyntaf, mae'r grŵp yn dod o hyd i'r gangen sy'n ymestyn y pellaf o foncyff coeden. Mae un dysgwr yn sefyll yn syth o dan flaen y gangen.
3. Mae'r dysgwr arall yn mynd i ochr arall y goeden, ac yn dod o hyd i'r gangen sy'n ymestyn y pellaf yr ochr honno ac yn sefyll o dan ei blaen.

4. Tra bydd y ddau ohonynt yn wynebu'r goeden, mae'r ddau ddysgwr yn cymryd cam neu ddau i ochr y boncyff fel y gellir mesur y pellter rhyngddynt heb gael boncyff y goeden yn y ffordd. (h.y. mae'r naill ddysgwr yn camu i'r dde, a'r llall i'r chwith, felly dylai'r ddau ohonynt fod ar yr un ochr o'r goeden).
5. Mae'r trydydd dysgwr yn mesur y pellter rhyngddynt.
6. Mae'r grŵp yn ailadrodd hyn, gan edrych y tro hwn am y canghennau byrraf.
7. Mae'r grŵp wedyn yn trafod sut mae cyfrifo'r rhychwant corun cyfartalog (adio'r ddau bellter at ei gilydd a rhannu â dau).
8. Fel grŵp, ail-grŵch y rhychwant corun hwn yn weledol mewn 2D drwy dynnu llun polygon sialc wrth raddfa, rhwng pwyntiau a fesurwyd ar lawr caled, ar lawr caled buarth yr ysgol. Nodwch y pwyntiau cwmpawd ar y blaenau cangen hiraf a byrraf.

Weithiau cymerir yr ail fesuriad 90° o'r mesuriad cyntaf.

Archwilio

A oes unrhyw linellau cymesuredd yn eich polygon?

Archwilio

Pam mae'n bwysig ystyried rhychwant a thaldra terfynol coed? Er enghraifft, wrth gynllunio beth i'w blannu ar dir eich ysgol neu'n agos i adeiladau.

Beth yw defnydd traddodiadol a gwerth pren y coed yr edrychoch arnynt?

Pethau i'w hystyried:

- A oes angen coeden sy'n lledu'n eang i roi cysgod, neu a oes lle iddi, neu a oes angen ichi adael i olau'r haul gyrraedd planhigion eraill?
- Pa mor bell ar wahân y dylech blannu eich coed fel nad ydynt yn gwasgu ar ei gilydd yn eu llawn dwf?
- Pe byddai coeden yn cyrraedd ei llawn dwf neu'n cwmpo, a fyddai'n gwneud difrod i geblau uwchben?
- Cofiwch y gellir tocio neu brysgoedio rhai coed i gyfyngu ar eu tyfiant, neu eu cadw dan reolaeth fel gwrych.

Archwilio

Trafodwch ba sgiliau sydd eu hangen efallai i wneud gwaith meddyg coed?

Archwilio

A all y dysgwyr sylwi ar unrhyw goed sydd wedi'u tocio neu brysgoedio, neu rai y gall fod angen eu tocio neu brysgoedio?

Cyfnod Allweddol 3 a 4: Mesur diamedr boncyff

Mesur y diamedr

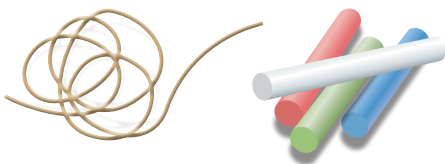
Cyfrifo diamedr coeden drwy fesur cylchedd, gan ddefnyddio gwahanol ddulliau.

Sgiliau

Mesur, data a dadansoddi, mathemateg – ei heffaith ar y byd.

Adnoddau

Coed; tâp mesur, cortyn, sialc, cyfrifiannellau a/neu galiperau.

GWEITHGAREDD

Gall mesur cylchedd coeden ein helpu i amcangyfrif ei hoedran. Pan fydd gennym y cylchedd, gallwn hefyd gyfrifo'r diamedr.

Mae mesur diamedr boncyff coeden ar uchder safonedig (o'r enw 'uchder brest diamedr' neu DBH) yn dechreg a ddefnyddir gan goedwigwyr sy'n tyfu coed ar gyfer cynhyrchion pren. Mae'r diamedr yn aml yn cydberthyn i gyfaint pren coeden. Mae hyn yn helpu goedwigwyr i amcangyfrif cyfaint coeden, ei gwerth pren, a sut y dylid ei rheoli a'i defnyddio. D.S. Cyfaint yw'r lle y mae pren y goeden yn ei lenwi, a chryswth yw maint y sylwedd y mae'n ei gynnwys.

Y ddau offeryn mwyaf cyffredin a ddefnyddir i fesur DBH yw tâp cwmpas neu dâp ddiamedr ('d-tape') a chaliperau.

Heb dâp diamedr, mae hefyd yn bosibl canfod diamedr coeden gan ddefnyddio cortyn, tâp mesur, sialc a chyfrifiannell.

Help! Beth pe na bai boncyff y goeden yn syth neu beth petai'n canghennu?

Os yw boncyff y goeden yn gwahanu neu'n canghennu yn is na 1.3m o'r ddaear, mesurwch y cylchedd lleiaf islaw'r gangen isaf. Os oes gan y goeden gangen neu wrym wrth 1.3m, mae'n well mesur y diamedr ychydig islaw neu uwchlaw'r gangen/gwrym.

Mesur diamedr â chortyn a tâp mesur

Dylai'r dysgwyr weithio'n unigol neu mewn paru.

1. Gan ddefnyddio tâp mesur, mesurwch 1.3m i fyny boncyff y goeden o'r ddaear, gan farcio'r taldra hwn â sialc.

Archwilio

Trafodwch pam defnyddir 1.3m?

Mesur safonol yw hwn a ddefnyddir yn frasamcan o uchder brest person nodweddiadol. Mae diamedr boncyff coeden (bôn) wrth uchder brest (DBH) a thaldra coeden (H) yn fesurau tyfiant coed a ddefnyddir yn gyffredin gan goedwigwyr.

2. Dylai'r dysgwyr lapio eu cortyn o gwmpas boncyff y goeden 1.3m i fyny o'r ddaear.

- Sicrhewch fod y cortyn yn syth ac yn dynn o gwmpas y boncyff, a marciwch neu torr wch y cylchedd ar y cortyn.
- Mesurwch hyd y cortyn i gael cylchedd y goeden.
- Yna mae'r dysgwyr yn troi'r mesuriad cylchedd yn ddiamedr drwy rannu'r cylchedd â Pi (3.14).

Mesur diamedr â chaliperau

Mae gan galiper coeden fraich a dwy fforch, ac un ohonynt yn rhydd i lithro ar hyd graddfa raddnodedig ar y fraich.

- Os oes caliperau gan adran dechnoleg yr ysgol, defnyddiwch y rhain; neu gall y dysgwyr wneud eu rhai eu hunain gan ddefnyddio'r Templed - Pecyn mesur coed eich hun. Byddai hwn yn gyfle am waith rhyngddisgyblaethol rhwng Mathemateg a Dylunio a Thechnoleg.
- Agorwch y 'genau' a'u gosod ar y goeden ar onglau sgwâr i'r bôn (boncyff) ar uchder o 1.3 metr (sef 'uchder brest').

- Symudwch y fraich sy'n llithro nes iddi gyffwrdd â'r bôn. Sicrhewch fod y fraich ar onglau sgwâr i'r raddfa ar y caliperau.
- Darllenwch y diamedr o'r raddfa i'r chwith o'r fraich sy'n llithro. Cymerwch ddarlleniad arall ar onglau sgwâr i'r darlleniad cyntaf (h.y. ar 90 gradd o gwmpas y goeden) a chyfrifwch gyfartaledd y ddau ddarlleniad.
- Mae hyn yn rhoi'r diamedr mewn centimetrau.

Archwilio

Pam mae'n well cael cyfartaledd o 2 ddarlleniad caliper ar 90 gradd yn hytrach nag un yn unig?

Meddyliwch am amrywiad naturiol mewn siâp a chylchedd boncyff coeden. Gallech gymharu hyn drwy fesur cylchedd polyn gwneud silindraidd, e.e. polyn lamp.

Archwilio

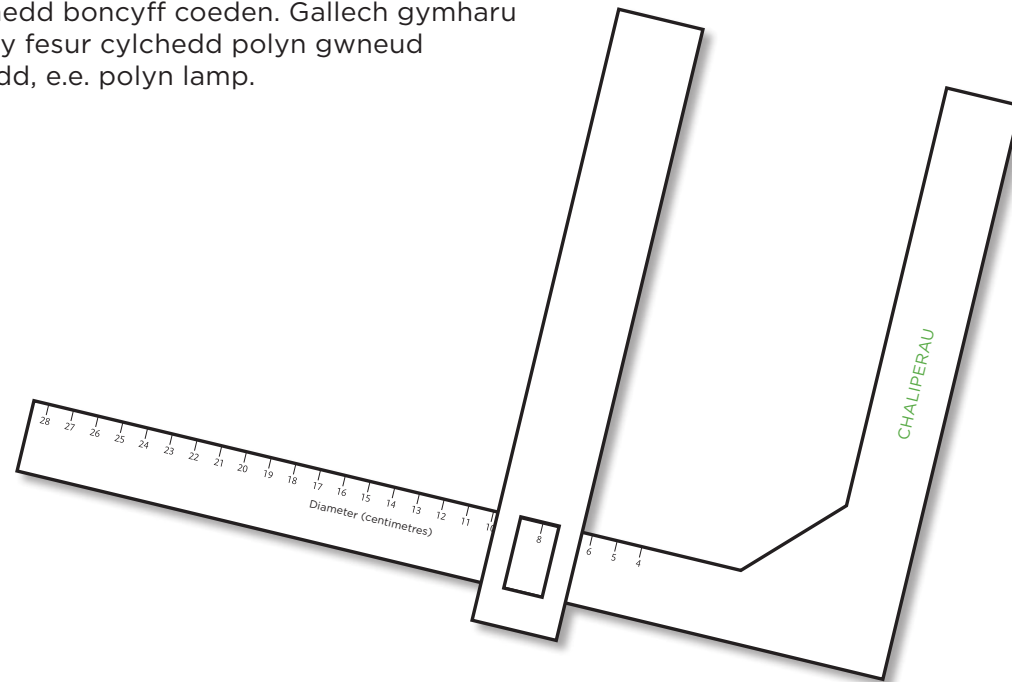
Gall y dysgwyr gymharu'r canlyniadau o'r ddwy dechneg i fesur yr un goeden.

Pa mor debyg yw'r canlyniadau? Pa ddull a oedd yn rhoi'r mesuriad cywiraf, a pham?

Estyniad

Enwch y coed y buoch yn eu mesur gan ddefnyddio taflenni adnabod, llyfrau neu apiau.

Penderfynwch sut mae arddangos y berthynas rhwng rhywogaethau - diamedr a pha fath o blotio data i'w ddefnyddio (e.e. defnyddio diagram gwasgariad). Trafodwch a oes unrhyw batrymau'n dod i'r amlwg?

Cyfnod Allweddol 3 a 4: Mesur taldra

Defnyddio hypsomedr

Gwneud a defnyddio hypsomedr, yna cydweithio i ddefnyddio hwn i fesur taldra coeden.

Sgiliau

Mesur, ongl, cymesuredd a thrawsffurfiad, dadansoddi data.

Adnoddau

Coeden/coed; pren 2 fetr neu dâp mesur; hypsomedr.

GWEITHGAREDD

Defnyddir amrywiol offerynnau gan goedwigwyr i fesur taldra coed. Mae hyn yn cynnwys hypsomedr Christen, sef graddfa linol ar ffon. Fel y clinomedr, mae'r mesuriadau'n defnyddio trigonometreg sylfaenol. Rhaid gosod yr hypsomedr ar bellter sefydlog i ffwrdd o'r llygad, a rhaid i'r arsylwr sefyll pellter penodedig i ffwrdd o'r goeden i fesur taldra.

1. Mae'r dysgwyr yn gweithio mewn parau, gan wneud hypsomedr yn gyntaf drwy dorri'r siâp allan ar gerdyn caled, o'r Templed - Pecyn mesur coed eich hun.
2. Mewn parau, dylai'r dysgwyr ddewis y goeden y maent am fesur ei thaldra.
3. Mae un dysgwr yn pwyso pren 2 fetr yn fertigol yn erbyn y goeden wrth ei bôn. Caiff y pwynt hwn ei farcio'n glir e.e. gan ddefnyddio band lliw, neu drwy ofyn i ddysgwr arall sefyll a nodi'r pwynt hwn.

4. Mae un dysgwr yn cerdded yn ddigon pell o'r goeden fel nad yw brig y goeden yn fwy na 45 gradd i fyny, wrth edrych arni drwy'r hypsometr.
5. Mae'r dysgwr yn symud yn ôl ac ymlaen nes bod y goeden gyfan o fewn bracedi pen graddfa'r hypsometr.
6. Mae'r dysgwr yn darllen oddi ar y raddfa y rhif agosaf i frig y pren 2m neu bwyntydd. Labelwch y pren metr fel bod hynny'n glir yn y diagram.
7. Y rhif hwn yw bras daldra'r goeden mewn metrau.

Archwilio

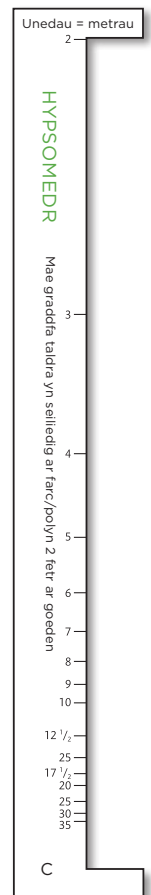
Trafodwch a fyddai'r dechneg hon ar gyfer mesur taldra coeden yn bosibl mewn coedwigoedd neu blanhigfeydd lle mae llawer o goed yn tyfu'n agos i'w gilydd?

Gofynnwch i'r dysgwyr ganfod beth fydd coedwigwyr yn ei wneud yn y sefyllfa hon?

Mae'r dull triongli hwn yn tybio bod coed yn tyfu'n syth i fyny. A all y dysgwyr weld faint mae'r goeden a fesurir yn goleddu o'i bôn? Trafodwch sut allai hyn gynyddu gwallau yn eich canlyniadau.

Defnyddio'r hypsometr

Cyfnod Allweddol 3 a 4: Mesur arwynebedd y ddaear a orchuddir gan fonion coed (boncyffion)

Nifer y bonion coed mewn hectar

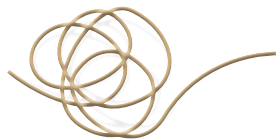
Gwneud offeryn syml a defnyddio hwn i amcangyfrif dwysedd coed mewn ardal.

Sgiliau

Mesur, amcangyfrif a thalgrynnu, data a dadansoddi, mathemateg – ei heffaith ar y byd.

Adnoddau

Grŵp o goed, cerdyn, Templed – Pecyn mesur coed eich hun, cortyn.

GWEITHGAREDD

Mae coedwigwyr yn defnyddio'r relasgop fel dull syml, hwylus a chyflym o amcangyfrif dwysedd coed (maint y pren) mewn ardal benodol. Dyfeisiwyd a chyflwynwyd y relasgop, a'i ddefnydd ar gyfer mesur, gan yr Awstriad o wyddonydd coedwig, Walter Bitterlich, ym 1947.

Mae'r dysgwyr yn gwneud relasgop yn gyntaf

1. Torrwch siâp allan ar gerdyn caled gan ddefnyddio'r Templed – Pecyn mesur coed eich hun.
2. Gosodwch ddarn o gortyn ynghlwm, tua 55cm o hyd, drwy ei edafu drwy'r twll wedi'i farcio ag 'x'.
3. Gwnewch gwllwm yn y ddau ben i'w gadw i mewn.
4. Mae eich relasgop yn barod i'w ddefnyddio.

Mesur gan ddefnyddio relasgop

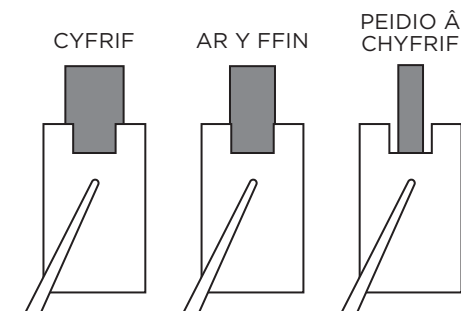
1. Yn unigol, dylai'r dysgwyr gerdded i grŵp o goed a sefyll ar un man – hwn yw'r pwynt samplu.
2. Mae'r dysgwyr yn dal y relasgop ar lefel llygaid hyd y cortyn ynghlwm i ffwrdd o'r llygad.

Defnyddio'r relasgop

3. Mae'r dysgwyr yn symud mewn cylch (360 gradd) ar y man ac yn cyfrif unrhyw goeden sydd 1.3 m uwchlaw'r ddaear (uchder brest), sy'n lletach na'r bwllch yn y relasgop.

Awgrym: gallai helpu petaech yn marcio'r coed hynny yn eich ardal sampl sy'n dalach nag 1.3m yn gyntaf. Peidiwch â chyfrif unrhyw goeden sy'n gulach na'r bwllch. Os yw'r goeden ar y ffin, dylech ei chyfrif. D.S. Mae coed mwy o faint sy'n agos i chi yn debygol o gael eu cynnwys yn y cyfrif. Gelwir y weithred hon yn 'ysgubiad relasgop'.

4. Lluoswch nifer y coed a gyfrifwyd â'r ffactor relasgop (wedi'i farcio ar y relasgop). Er enghraifft, os cyfrifwyd 7 coeden, yr ateb yw $7 \times 2 = 14$.
5. Trafodwch a yw'r ffactor relasgop bob amser yn 2? Beth yw'r ffactor relasgop?
6. Mae'r ateb yn rhoi amcangyfrif o arwynebedd y croestoriad o goed (a elwir yr arwynebedd gwaelodol) mewn metrau sgwâr o arwynebedd bonion coed mewn hectar. 1 hectar = arwynebedd $100\text{m} \times 100\text{m}$ neu $10,000\text{m}^2$. Yn yr enghraifft uchod, bydd y grŵp o goed a samplwyd yn gorchuddio arwynebedd o 14m^2 o fewn un hectar..
7. Gall y dysgwyr gymharu canlyniadau nifer o fyfyrwyr sy'n tirlfesur yr un ardal.
8. A ellir egluro unrhyw amrywiad mewn canlyniadau?

Archwilio

Gall y dysgwyr samplu'r ardal o goed yn nhir eu hysgol. Canfod arwynebedd cyfan tir yr ysgol mewn metrau sgwâr a hectarau?

Ar sail y canlyniadau uchod, gall y dysgwyr gyfrifo pa gyfran o arwynebedd tir yr ysgol sydd wedi'i gorchuddio â choed. Pa mor gywir yw'r amcangyfrif hwn?

Sut mae'r coed ar dir eich ysgol yn cael gofal a chynhaliaeth? Gall y dysgwyr hefyd gymharu'r gorchudd coed cyfredol â mapiau hanesyddol o'r ardal.

Estyniad

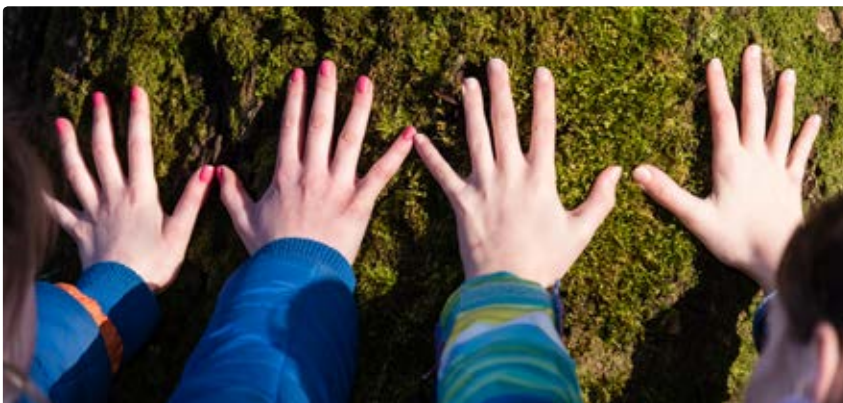
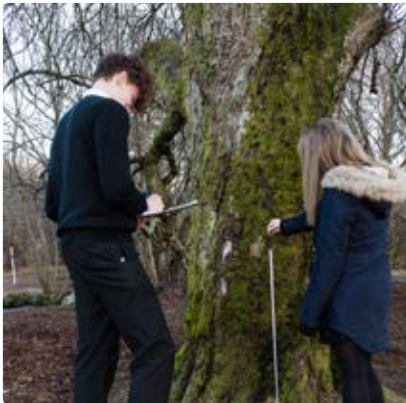
Gweithiwch gyda'r adran Dylunio a Thechnoleg i wneud relasgop o ddeunydd addas.

Y relasgop

Mesur Coed

Cysylltu Coed â Chwricwlwm Cymru

Chwilio am ragor o adnoddau dysgu, gwybodaeth a data?

Cysylltwch ag: **education@naturalresourceswales.gov.uk** neu ewch i **<https://cyfoethnaturiol.cymru/dysgu>**

Am fformat amgen, print bras neu iaith arall, cysylltwch ag:

enquiries@naturalresourceswales.gov.uk
0300 065 3000

www.cyfoethnaturiol.cymru

**Cyfoeth
Naturiol
Cymru**
**Natural
Resources
Wales**

